

בלק

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ד עמוד ב

אויודע דעת עליון. אפשר, דעת בהמתו לא הוה ידע, דעת עליון מי הוה ידע? מאי דעת בהמתו לא הוה ידע? בעידנא דחזו ליה דהוה רכיב אחמריה, אמרו ליה: מאי טעמא לא רכבתא אסוסיא? אמר להו: ברטיבא שדאי ליה. מיד: בותאמר האתון הלא אנכי אתונך! אמר לה: לטעינא בעלמא. אמרה ליה: אשר רכבת עלי! אמר לה: אקראי בעלמא. אמרה ליה: מעודך ועד היום הזה! ולא עוד, אלא שאני עושה לך רכיבות ביום ואישות בלילה, כתיב הכא: ההסכן הסכנתי, וכתיב התם: גותהי לו סוכנת. אלא מאי ויודע דעת עליון? שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקב"ה כועס בה. והיינו דקאמר להו נביא: דעמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים ועד הגלגל למען דעת צדקות ה' - א"ר אלעזר, אמר להן הקב"ה לישראל: עמי, ראו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי עליכם כל אותן הימים, שאם כעסתי עליכם, לא נשתייר מעובדי כוכבים משונאיהם של ישראל שריד ופליט. והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק: המה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ה'. וכמה זעמו? רגע. וכמה רגע? אמר אמימר, ואיתימא רבינא: רגע כמימריה. ומנלן דרגע הוה ריתחיה? דכתיב: וכי רגע באפו חיים ברצונו. ואיבעית אימא, מהכא: זחבי כמעט רגע עד יעבור זעם

תוספות מסכת עבודה זרה דף ד עמוד ב

רגע כמימרא - וא"ת מה היה יכול לומר בשעה מועטת כזאת ויש לומר היה אומר כלם והקב"ה הפכו ואמר מלך כדכתיב (במדבר כג) ותרועת מלך בו ורבי אליהו היה מפרש שאין צריך רק להתחיל קללתו באותו רגע תדע שהיה רוצה להאריך בקללתו כדאיתא בחלק (סנהדרין דף קה): מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו.

תוספות מסכת ברכות דף ז עמוד א

שאלמלי כעסתי לא נשתייר וכו' - ואם תאמר מה היה יכול לומר בשעת רגע. יש לומר כלם. אי נמי מאחר שהיה מתחיל קללתו באותה שעה היה מזיק אפילו לאחר כן.

ערוך השולחן אורח חיים סימן קי

סעיף ה

ודע שיש מי שאומר דכשהשעה עוברת יתפלל הבינונו [מג"א סק"א בשם כנה"ג] ומזה נראה דס"ל דאם התחיל בתפלה קודם גמר הזמן של תפלה ונמשכה עד אחר הזמן לא מקרי שהתפלל בזמנו דהא ודאי כונתו שעתה עדיין לא עבר הזמן דאל"כ מאי נ"מ ולכן ס"ל שיתפלל הבינונו ויסיים בתוך הזמן אבל כל ה"ח ברכות יסיים אחר הזמן ולענ"ד נראה מתוס' ברכות [ז]. בד"ה שאלמלי] דהולכין אחר ההתחלה ואם התחיל בזמן תפלה מקרי תפלה בזמנה אע"פ שמסיימה לאחר הזמן ע"ש:

תרומת הדשן סימן ד

דיני תפלה

שאלה: מי ששהה להתפלל מנחה בע"ש, עד לאחר שענו הקהל ברכו, אבל עדיין הוא זמן מנחה, היאך יתפלל תפלת מנחה זו?

תשובה: יראה, דיש חילוק בדבר כמו שאבאר. אחד מגדולים מצא בתשובות ישנות, דמי ששהה להתפלל מנחה בע"ש, בדרך זה, שאל יתפלל מנחה באותו בהכ"נ, שבו הצבור ושלוחם מתפללים, הואיל, והצבור קדשו היום, לא יעשנה חול אצלם, אלא, ילך חוץ לבהכ"נ, ויתפלל שם מנחה של חול, עכ"ל. וכן היה רגיל להורות. וכן הורו ג"כ תלמידיו, שנים מהגדולים אחריו. ונראה, שצריך להתיישב, בהאי דכתב במרדכי בפ"ב דשבת וז"ל: מי ששהה להתפלל, וכבר ענה עם הקהל ברכו, הואיל ועשהו קודש לא יעשנה חול, אלא יתפלל שתיים של שבת, ע"כ. משמע, דלית ליה תקנה, מדמצריך

להתפלל שתים של שבת. וי"ל דלא פליגי, דיפה דקדק בלשוננו, וכתב שכבר ענה עם הקהל ברכו, דדוקא בכה"ג, דהוא עצמו עשהו קודש בעניית ברכו, תו לית ליה תקנה, אבל אם לא ענה עמהם, כגון, שלא היה בבהכ"נ, יכול לעשותו חול, שלא בפניהם, וק"ל. ונ"ל, שאם יבא אחד לבהכ"נ: סמוך לברכו, לא ימתין להתפלל מנחה עד לאחר ברכו, בשביל עניית ברכו, כמו שצריך לעשות בשאר ימים, דכיון דשעה עוברת היא לתפלת המנחה, אם יענה ברכו כדפי', אין להקפיד בכה"ג, אם לא יענה ברכו. והכי איתא להדיא, בסמ"ק במצות תפלה, אעניית מודים עם הצבור. ונראה דה"ה דעניית ברכו. ואע"פ שלא יוכל לגמור חצי תפלת המנחה קודם ברכו, ונמצא מתפלל מקצת תפלת חול, באותו בהכ"נ שבו הצבור ושלוחם, שענו כבר ברכו וקדשו היום, מ"מ הואיל והתחיל בהיתר, אין נראה דיש קפידא כולי האי. ואע"ג דבפ' ע"פ = ערבי פסחים = /פסחים קז ע"ב/, גבי ההיא דאגריפס, פריך סוף סוף מאי רבותא, דהא מטא זמן איסור? פירשב"ם: דהיכא, דידוע שאינו יכול לגמור בהיתר, הוי כהתחיל באיסור. ונדון דידן, נראה דאין לדמות להתם, דלאו איסור והיתר שייך ביה.

אשל אברהם (בוטשאטש) סימן רלג

כתבתי במקום אחר אודות איחור זמן מנחה, שהסתמיות הוא שיהיה על צד היותר טוב, ואם הוא חשיכה אז יהיה זה במקום תפילת ערבית, ומה שיתפלל אחר קריאת שמע יהיה תשלומין דמנחה. והנה לכאורה היה בזה עוד מקום לחוש, היכא דהתחלת התפילה היא בעוד יום, וסוף התפילה היא בחשיכה, דלא שייך בזה לומר שהיא תפילת ערבית כיון שהותחלה בעוד יום. והרי מצינו גבי קידוש לבנה שכתוב [מ"א סימן תכו ס"ק א] בשם הרדב"ז ז"ל [ח"א סימן שמא] שכשיודע שלא יסיים הברכה עד שתתכסה בעננים לא יתחיל אז. וכן הוא באולי בזה, שכשיודע שיהיה חשיכה קודם שיסיים אין נכון להתחיל אז תפילת מנחה, ונכון להמתין עד שחשיכה ויתפלל אז תחילה ערבית ואח"כ תשלומין דמנחה. אך זה ליתא, שהרי לפי המנהג עכשיו להתפלל תמיד מעריב בזמנו, שפיר שייך לומר דעביד כמר עביד, והורשה להתפלל מעריב תיכוף אחר מנחה קטנה. וכל החשש על זה איננו, רק שכיון שלפעמים מתפלל ערבית קודם הלילה, משא"כ עכשיו אשר עד כה עזרנו השי"ת להנהיג להתפלל תמיד מעריב בזמנו, א"כ כבר נכון לסמוך את עצמו אודות תפילת המנחה, שאם נכון שתהיה במקום תפילת ערבית לפעמים יהיה כן. וגם מעולם היה שייך התנצלות זה, שכיון שהסתמיות הוא שיהיה על צד היותר טוב, כי מי פתי יבוא לרצות לפני השם יתברך ויתנגד לבחינת מהיות טוב כו', אם כן כל התפילות שהם ממנחה קטנה ולמעלה הם במקום מעריב תמיד, והתשלומין הם אחר כך, ואם כן הרי עביד תמיד כחד. רק שעכשיו ביותר יש זכות כזה, כיון שברוב הפעמים י"ל שהמנחה כולה קודם חשיכה במקום מנחה, והערבית הוא תמיד בלילה, רק פעם אחת יש ספק, י"ל כנ"ל

שו"ת רדב"ז חלק א סימן שמא

שאלת ממני אודיעך דעתי אם מברכין על הלבנה בזמן שיש מסך מבדיל בינו לבינה וכן בזמן שיש שם עבים. תשובה מנא אמינא לה דתנן אין מברכין על האור עד שיאורו לאורו וכמה אמר עולא עד שיכיר בין סלע לפונדיון לענין ברכת הלבנה נמי אם המסך הוא דק וקלוש שעובר ממנו אור הלבנה עד שהוא נהנה ממנו ויוכל להכיר בין סלע לפונדיון וזולתו מן הדברים שהם ניכרים לאור הלבנה אז ודאי יכול לברך עליה. ואם המסך הוא גס ואין נהנה מאור הלבנה אין לברך והוי ברכה לבטלה וה"ה לענין הענן אם הוא עב אין מברך ואם הוא קלוש ודק מברך. ואם התחיל לברך וכסתה הענן גומר הברכה. וא"ת הלא על מנהגו של עולם הוא מברך ואפי' שלא ינה מאורה מה בכך. הא ליתא דהא א"ר יהודה הרואה לבנה בחדושה אומר ברוך וכו': ותו גרסינן במס' סופרים אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם ובגדיו נאים ותולה עיניו כנגדה ומישר רגליו ומברך הרי בהדיא שצריך להביט בה ומזה הטעם אמרו הראשונים שאם הוא חושש שמא במוצאי שבת יהיה מעונן ויעבור זמן הברכה יכול להקדים הברכה בשאר לילות אע"פ שאין הברכה כתקנה ואמרו על מור"ם כשהיה מקדים לברך בחול כדי שלא יעבור הזמן שהוא י"ו בחדש היה לובש סרבל מכובד שהיה לו והכי איתא בהגהה במיימוני וזה פשוט והנלד"כ

מגן אברהם סימן תכו סק"א

ואם התחיל לברך ונתכסה גומר הברכה (רדב"ז ח"א קנ"ז כ"ה) משמע כשיודע שתתכסה תכף לא יתחיל לברך:

משנה ברורה סימן רלג ס"ק י"ד

יש פוסקים רבים שחולקים בזה ודעתם שתפלת המנחה הוא רק קודם שקיעת החמה ולכן לכתחלה צריך כל אדם ליזהר להתפלל קודם שקיעת החמה דוקא דהיינו שיגמור תפלתו בעוד שלא נתכסה השמש מעינינו ומוטב להתפלל בזמנה ביחידות מלהתפלל אח"כ בצבור ובדיעבד יוכל לסמוך על דעת המקילים להתפלל אחר שקיעה עד [יט] רבע שעה קודם צה"כ

שו"ת מנחת יצחק חלק ד סימן מח

ג' עפ"מ שראיתי שיחה ואמירה נאה, שמספרים, שהי' בין הגאונים מוהר"י מקוטנא ז"ל, וחתנו בעל נפש חי' ז"ל, עם הגה"צ בעל אבני נזר נז"ל /ז"ל/, כשנפגשו ביחד, דבעל הנפש חי' פתח ואמר, אומרים בשם הבעש"ט ז"ל, שנמצא בתוס', שאם מתחילים להתפלל בזמנו, אעפ"י שנמשכת התפילה עד אחר זמן תפילה, אין בכך כלום, וע"ז השיב הגמוהר"י ז"ל, גם אני שמעתי כן, אבל אינו יודע היכן התוס', ובעל אבני נזר חשב קצת, ואמר כן היא, שעל מה שאיתא בש"ס (ברכות ז' ע"א), וכמה זעמו רגע, הקשו התוס' מה הי' יכול לומר בלעם בשעת רגע, וי"ל כלם, א"נ מאחר שהי' מתחיל קללתו באותו שעה, הי' מזיק, אפילו לאחר מכן עיי"ש, וכיון שמדה טובה מרובה, גם בתפילה אם מתחילים בזמנו, אעפ"י שגומרים אח"כ, אין בכך כלום, ע"כ דברי הספור, - ואני מסתפק מאד, באמיתת הספור, שאינו כן לפי ההלכה, כדמוכח מדברי הש"ע /או"ח/ (סי' קכ"ד סעי' ב'), ומג"א שם (סק"ד), ועוד (סי' רל"ב ס"א), ומג"א (שם סק"ב וסי' פ"ט סק"ד), - (אמנם כבוד הד"ג שליט"א שפיר העיר אותי, שראי' זו של האבני נזר ז"ל, מיוסדת על דברי האר"י ז"ל, הובא במחצית השקל (או"ח סי' ו' סק"ו), לענין אמירת תהלים אחרי התפילה, שהביא ראי' מדברי התוס' הנ"ל, שהכל נמשך אחר ההתחלה, ומכ"ש במדה טובה מרובה עיי"ש, ומה שלא הזכירו מתי' הא' של התוס', אולי מטעם שכתב היערות דבש (ח"א דרוש ט', ובדפוס לובלין דס"ב ע"א), דתי' א' של התוס' דחוק מאד, והתי' הב' היא העיקר, כי הכל נמשך אחר ההתחלה עיי"ש, מ"מ בנוגע לתפילה בזמנה, אינו כן ההלכה כנ"ל), ועי' בתשו' רב פעלים (ח"א או"ח סי' ה'), דמסיק להלכה, דהיכא דידע שבאמצע התפילה יעבור הזמן, לא יתחיל, ויתפלל אח"כ בתפילה שאחרי, שתים לתשלומין עיי"ש, - אבל בכל זה חזי לאצטרופי, בענין תפילה בצבור, לומר כיון שהי' מתחיל עמהם, אעפ"י שגומר אח"כ, נחשב כמו הכל תפילה בצבור, ושפיר צדקו הנהגת הצדיק דמעיקרא, דשייך שפיר להתקיעות, אף שלא שמע כל השמ"ע מפי הש"צ, וכדברי החזו"א הנ"ל, - ופשיטא דכ"ז מיירי, דעכ"פ יש עשרה ששומעים הכל חזרת הש"צ, וכדאיתא בש"ע /או"ח/ (סי' קכ"ד), וכש"כ בר"ה, משום התקיעות, שיהי' על הסדר. כ"ז כתבתי בהפזי מחמת רוב הטרדא, והנני ידידו דושת"ה כל הימים וחותרם בכל חותמי ברכות, יצחק יעקב ווייס

שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קפח ס"י

היה אוכל ויצא שבת, * יז <ז יט> מזכיר של שבת בבהמ"ז (לב) ה' יא' ז' יח' < דאזלינן (לג) בתר [ז] התחלת ז' הסעודה; (לד) יח [ח] ג' > > ח' > והוא הדין לראש חודש ופורים וחנוכה.

שערי תשובה סימן קפח סק"ח

וה"ה לר"ח. עיין בה"ט וכתב בגינת ורדים כלל א' דאף להפוסקי' דאזלינן בתר התחלת הסעודה היינו לענין הזכרה אבל בז' ברכות דחתן שנמשכת סעודת יום ז' עד ליל ח' ודאי אין לברך ז' ברכות ע"ש ועיין בר"י:

שו"ת האלף לך שלמה חלק אבן העזר סימן קז

נסתפקתי בחתן שהיה לו סעודה ביום ז' שלו ובפ"ח = ובפנים חדשות = ונמשכה סעודתו עד ערב ליל שמונה אם מברכין ברכת חתנים בלילה או לא אם אזלינן בתר התחלת הסעודה או לא וכעת לא מצאתי גילוי לדין זה אבל לדעתי הדבר פשוט שאין מברכין דאינו דומה להזכרת שבת ויו"ט בבהמ"ז כיון דבהמ"ז אקרקפתא דפת מונח דכל היכא שאוכל פת נתחייב בבהמ"ז א"כ תיכף כשאכל כזית ביום נתחייב בבהמ"ז בהזכרה וכיון שכבר נתחייב בהזכרה אף שאח"כ כבר בא יום אחר כיון שכבר נתחייב בבהמ"ז בזה לא נפקע מחיובו עוד אבל שבע ברכות של חתן לא חל עליו החיוב רק בשעה זו שמברך בהמ"ז דהרי לאו הפת גורם כן שאם הי' סועד כל היום בלי פ"ח אינו חייב לברך ז' ברכות גם אם הי' שם בשעת סעודה פ"ח אם בשעת בהמ"ז חלף הלך לו ג"כ אינו חייב לברך רק כשיש פ"ח שם בשעת בהמ"ז חייב לברך וא"כ זה לא חל עליו החיוב רק בשעת בהמ"ז ולא מקודם ולכך בתר שעת בהמ"ז אזלינן דלא שייך בזה לומר שכבר חל החיוב עליו משעה שאכל כזית דהרי יש בידו לפטור עצמו מחיובו אם ילך לו הפ"ח ואינה דומה לבהמ"ז דכיון שאכל כזית אינו בידו לפטור א"ע מבהמ"ז עוד ולכך חל עליו החיוב תיכף אבל הכא הרי בידו לפטור עצמו אם ילך לו הפ"ח ולא מצינו בזה איסור שלא יהי' רשאי הפ"ח לילך משם טרם שברכו זי"ן ברכות רק אם לא אכל שם פת רשאי לילך שם ואף אם אכל הפ"ח שם פת דאינו רשאי לחלק מ"מ לאו הזי"ן ברכות גרם לו החיוב שלא להסתלק רק הפת ובהמ"ז אבל הזי"ן ברכות מצדם הי' רשאי להסתלק א"כ הם לא גרמו לו החיוב ולא שייך לומר דחל עליו החיוב תיכף שאכל כזית כיון דהי' בידו לפטור עצמו ולא חל עליו עיקר החיוב רק בשעה זו ממש שמברך ז' ברכות אם ישנו שם ולכך אזלינן בתר ההוא שעתא וכיון דאז כבר נסתלק השמחה אין לו לברך עוד והוי כאלו הלך לו הפ"ח משם מכ"ש שחלפו ימי המשתה לגמרי כן נ"ל נכון ועיין בסי' שאח"ז:

בית הבחירה (מאירי) מסכת כתובות דף ז עמוד ב

ואף אנו ואבותינו נוהגים בפורים שחל להיות ערב שבת שמתחילין בסעודה מבעוד יום עד שיקדש היום ופורסין מפה ומקדשין וגומרין את הסעודה ומזכירין בה של פורים מטעם זה שהרי אף חמשה עשר יום נס הוא והדין נותן להזכיר בה של פורים אע"פ שעבר יום ארבסר בשעת הברכה הא בשאר סעודות שבערבי שבתות וימים טובים וראשי חדשים ומוצאייהם הכל הולך כשעת הברכה ואפילו אכל מבעוד יום ושכח ולא בירך ומשחשיכה נזכר מברך כראוי לשעת הברכה וכן כתבנו באחרון של פסחים וכן כתבנו שם שכל שמברך בין השמשות דנין אותו כיום הקדושה ומזכיר מעין המאורע הן בכניסה הן ביציאה וכן נראה לי ברור: